

Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Nederland

Bergen op Zoom - Eindhoven - Heusden - Nijmegen - Zuid Limburg

Beleids- en werkplan

Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Nederland

Vijf kernen, één gemeente

2016 -2020

25 september 2015

Versie 2.1-Final

Inhoud

1. Inleiding	1
2. Doelstelling	1
3. Lutherse identiteit	2
4. De vijf kernen en de bestuursvorm	2
Bestuur van de ELG Zuid-Nederland	2
5. Pastoraat	3
Jeugd en jongeren	3
Ouderenpastoraat	4
6. Erediensten en kerkmuziek	4
7. Gemeenteopbouw	6
8. Diaconie	6
9. Missionaire activiteiten	7
10. Vorming & Toerusting	7
Eindhoven	7
Gespreksavonden en kringen/ Vrouwen bijbelstudiegroep	7
Oecumenische reizen	7
11. Communicatie	8
12. Gebouwen en overige bezittingen	8
Kerkschatten	9
13. Archief	10
14. Ledenregistratie en kerkelijk gebied	10
Ledental en opbouw Luthers Zuid-Nederland	10
15. Financiën	11
16. Classis	11
17. Diversen	11
18. Evaluatie 2020	12
Bijlagen	14
Bijlage 1: Preambulaire artikelen	14
Bijlage 2: Gebiedsindeling	15
Bijlage 3: Geschiedenis en achtergrond van de drie kernen	17

1. INLEIDING

Per 1 januari 2014 zijn de voormalige Evangelisch-Lutherse gemeenten Bergen op Zoom, Eindhoven en Heusden samengevoegd tot de Evangelisch-Lutherse gemeente Brabant. Terwijl Luthers Brabant nog volop bezig was met het implementatieproces, hebben de Evangelisch-Lutherse Gemeenten Zuid-Limburg en Nijmegen, de laatste gemeente mede op verzoek van de classis, verzocht zich bij Luthers Brabant te mogen aansluiten. Na ampele besprekingen en overwegingen heeft de kerkenraad van Luthers Brabant daarmee ingestemd.

Vanaf 1 januari 2016 kiezen deze drie in Zuid-Nederland gelegen lutherse gemeenten ervoor om samen op te gaan in één Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Nederland, afgekort 'Luthers Z-Nederland'.

De belangrijkste overwegingen hierbij zijn het behoud van de levende lutherse kernen en het kunnen blijven laten horen en uitdragen van de lutherse presentie en traditie in het Zuiden des lands, versterking van de bestuurskracht en versterking van de financiële, organisatorische en communicatieve slagkracht. Te zijner tijd kan overwogen worden of het oprichten van een pioniersplaats tot de mogelijkheden behoort.

Doel is om binnen de relatief schaarse protestantse gemeenten in Zuid-Nederland de diversiteit en dus de keuzemogelijkheden te waarborgen. Daarbij gaat het vooral om de specifiek evangelisch-lutherse eredienst; op andere gebieden (zoals diaconale projecten, vorming en toerusting, pastoraat) werken de kernen lokaal goed samen met de PKN-zustergemeenten en vaak ook met de rooms-katholieke parochies. Deze vruchtbare samenwerking zal onverminderd worden voortgezet en waar mogelijk geïntensiveerd.

Ondanks de positieve beleidsuitgangspunten tegenover de lutherse gemeenten biedt de Protestantse Kerk in Nederland in financiële zin vaak geen ruimte meer voor het voortbestaan van kleine Lutherse gemeenten. De financiële heffingen zijn berekend voor gemeenten van minimaal 200 leden. Schaalvergroting is dus geboden. 'Luthers Zuid-Nederland' biedt perspectief voor zowel de samenwerking in PKN- en oecumenisch verband als het garanderen van het luthers geluid. Ons samengaan garandeert voor minimaal de komende tien jaar een aanbod van lutherse vieringen binnen Zuid-Nederland. Zoals ds. Alida Groeneveld formuleerde in Woord en Dienst (januari 2013): "In de Bergrede (Matteus 5) spreekt Jezus zijn toehoorders erop aan dat zij het zout van de aarde zijn. Zout geeft smaak. Wie ooit wel eens zout in zelfgebakken brood vergeten is en het nietsvermoedend proeft, zal deze (flauwe) smaaksensatie niet snel vergeten. De lutherse identiteit heeft dit aspect van zout. Wie het vergeet, weet niet wat hij proeft. Tegelijkertijd is het een ambivalent beeld: het zout lost op in het eindresultaat en is er achteraf niet meer uit te peuteren."

Dit beleidsplan is het resultaat van langdurig overleg, waarbij ieder aspect van gemeentezijn aan de orde is gekomen. Zo is het onvermijdelijk uitgegroeid tot een beleids- én werkplan, waaraan de nieuwe gemeente in de eerste jaren concreet houvast heeft. Het plan geeft aan, hoe wij vorm en invulling willen geven aan onze samenvoeging. Het geeft richting, verheldert voor gemeenteleden, vrijwilligers en bestuurders waar we als gemeente de komende tijd onze accenten willen leggen en hoe we onze gezamenlijke toekomst zien. Het is opgesteld in het voorjaar van 2015 door de drie lutherse gemeenten en werd in het najaar van 2015 voorgelegd aan de classes en lutherse synode. De inhoud van het beleidsplan wordt gedragen door de leden van de drie gemeenten en zal in de nieuwe samengevoegde gemeente vier jaar richtinggevend zijn. De gemeente kan het iedere vier jaar evalueren en in overleg met de kerkenraad laten aanpassen.

2. DOELSTELLING

De drie Evangelisch-Lutherse gemeenten Brabant, Nijmegen en Zuid Limburg willen samengevoegd worden tot één gemeente 'Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Nederland'. De leden van Luthers Zuid-Nederland willen –ook overkoepelend- een warme, gastvrije gemeenschap vormen, waarin iedereen zich welkom weet: oudgedienden, nieuwkomers en nieuwsgierigen van alle gezindten.

Met een geloofsbeleving die een directe relatie tot God voorstaat. Met een vormgeving van het eigen leven die bepaald wordt door het eigen geweten. Met een open, oecumenische houding. Onze doelstelling bij deze bestuurlijke en financiële samenvoeging is het zo lang mogelijk in stand houden van de vijf preekplaatsen (zijnde de voormalige lutherse gemeenten) en het pastoraat voor het gehele gebied te waarborgen. Op deze wijze blijft in Zuid-Nederland een sterke, levenskrachtige lutherse kern actief die in deze regio's de lutherse identiteit zal behouden en uit zal dragen. De samenvoeging garandeert voor een afzienbare termijn een regelmatig aanbod van Lutherse vieringen in het zuiden van Nederland, hetgeen bijdraagt aan de diversiteit in protestants Zuid-Nederland. Dit sluit aan op het beleid van de Protestantse Kerk in Nederland en de lutherse synode, zoals dat voortbouwt op onder meer de rapporten 'De wissel voorbij' [2008] en 'Hand aan de ploeg' [2009] van de commissie Veerman.

3. LUTHERSE IDENTITEIT

Onze lutherse identiteit berust op het samen belijden en beleven van ons geloof in God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. De Bijbel vormt daarbij de grondslag, met het evangelie van Jezus Christus als centrum. In de Augsburgse Confessie en de lutherse catechismus staan de uitgangspunten voor onze lutherse geloofsbelijdenis (zie Preambulaire artikelen in bijlage 1). Onze lutherse identiteit vindt bij uitstek haar neerslag in onze typerende lutherse liturgie in de erediensten, in thema-, muziek- en zangbijeenkomsten, lezingen en diaconie. Maar ook in ons toekomstig gezamenlijk kerkblad, de lokale nieuwsbrieven en de internetsite.

4. DE VIJF KERNEN EN DE BESTUURSVORM

De nieuwe gemeente gaat Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Nederland heten, of kortweg 'Luthers Zuid-Nederland'. Zij bestaat dan uit vijf zgn. "Kernen" zijnde de voormalige ELG's Bergen op Zoom, Eindhoven en Heusden, Nijmegen en Zuid Limburg. De kerkelijke gebieden van deze vijf kernen zijn zeer omvangrijk en grenzen deels aan elkaar (zie Bijlage 2).

Met de Protestantse Gemeente 's Hertogenbosch is overeengekomen om de voormalige lutherse buitengebieden over te nemen. Wij zullen de classes 's Hertogenbosch en Peel en Kempenland vragen ook dit gebied aan ons toe te wijzen.

Bestuur van de ELG Zuid-Nederland

Het bestuur wordt gevormd door één kerkenraad, bestaande uit minimaal twee ouderlingen, twee ouderling-kerkrentmeesters, drie diakenen en één of twee predikanten. De leden van deze kerkenraad worden verkozen conform de Plaatselijke Regeling. Gestreefd wordt om van elke kern minimaal twee kerkenraadsleden in de kerkenraad op te nemen. De huidige predikanten zijn ds. B.J.T.M. van Litsenburg en ds. W.J.H. Boon.

De kerkenraad geeft leiding aan de gemeente en moet richting en ruimte geven aan activiteiten door andere gemeenteleden in de vijf kernen. Kerkenraadstaken zoals financiële huishouding en diaconie worden zoveel mogelijk gecentraliseerd.

De dagelijkse zaken in de afzonderlijke kernen worden geregeld door een kerncommissie ter plekke die rapporteren aan de kerkenraad. De overkoepelende dagelijkse zaken worden behandeld door het Moderamen van de kerkenraad. De lokale kerncommissies en het moderamen functioneren volledig onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad, die eindverantwoordelijk is voor alle zaken.

De predikante van de ELG Brabant, mw. ds. B.J.T.M. van Litsenburg en de predikant van de ELG Zuid Limburg, ds. W.J. H. Boon, worden verbonden aan de ELG Zuid-Nederland. Ds. B.J.T.M. van Litsenburg blijft tegen hetzelfde percentage (50%) werken in de kern Eindhoven en ds. W.J. H. Boon (40%) in Zuid Limburg. Met de samenvoeging is overeengekomen dat het percentage predikant voor Zuid-Limburg voor in ieder geval vijf jaar op minimaal 40% gehandhaafd blijft.

5. PASTORAAT

Pastoraat zien we als zorg voor elkaar. De zorg van de Eeuwige is daarbij ons voorbeeld. In de pastorale zorg is het belangrijk om oog te hebben voor de behoefte van de mens, in zijn relatie tot God, in zijn relatie tot de gemeenschap die wij als Lutheranen met elkaar vormen, maar ook in harmonie met zichzelf.

Het pastoraat heeft een gemeente-opbouwend karakter omdat het zoveel mogelijk mensen betreft in de zorg om elkaar. Dat wil zeggen: zoveel mogelijk mensen kijken om naar zoveel mogelijk mensen. Dit vergroot de betrokkenheid van de gemeenteleden bij het reilen en zeilen van de gemeente en maakt het geloofsgesprek mogelijk. Vooral in een gemeente met een zeer groot grondgebied is deze onderlinge betrokkenheid van levensbelang.

De pastorale gebieden zijn momenteel als volgt verdeeld:

Bergen op Zoom:	mw. ds. S.J.A. Tempelaar-van Leeuwen op afroep volgens de regeling 'hulpdiensten', in 2016 vacant.
Eindhoven:	mw. ds. B.J.T.M. van Litsenburg (50%), emeritaat april 2016.
Heusden:	vacant.
Nijmegen	vacant
Zuid Limburg	ds. W.J. H. Boon (40%). Wordt 65 jr. op 29-07-2016. Emeritaat april 2017. Maar zou nog kunnen wijzigen door de steeds veranderende wettelijke regelingen. Ds. Boon is daarnaast door de ELG Zuid Limburg uitgezonden als Geestelijk Verzorger naar Sevagram, een stichting voor zorg, wonen en welzijn aan vnl. ouderen in de regio's Parkstad en Heuvelland. Hier vervult hij een 60% dienstverband.

In Nijmegen wordt samengewerkt met de werkgroep pastoraat, vorming en toerusting van de PG Nijmegen en ook bij de herdenkingen met de veteranen van 1940 – 1945 neemt de gemeente een grote plaats in.

Najaar 2015 zal er een beroepingscommissie worden gevormd om naar verwachting aan een 100% predikantsplaats invulling te gaan geven. Dit naast de aan Zuid Limburg toebedeelde 40% invulling. Uiteraard is hiervoor nog toestemming van de RCBB nodig. Ook de inzet van een kerkelijk werker zal bij het beroepingswerk worden meegenomen. De predikant zal ook de taak krijgen het lutheranisme in zuiden uit te dragen.

Jeugd en jongeren

De jeugd heeft net zoveel recht op aandacht als de ouderen. De kernen Eindhoven, Nijmegen en Zuid Limburg hebben jeugd, maar hen te bereiken blijft moeilijk. De kerkenraad zal daarom in 2016 voor heel luthers Zuid-Nederland een beleid t.a.v. de jeugd moeten gaan opstellen. Het huidige jeugdbeleid per kern is als volgt weergegeven.

Eindhoven

Gezien de kleine populatie lutherse jongeren wordt hierin samengewerkt met de protestantse wijkgemeente in Eindhoven-Zuid. Momenteel is er een gezamenlijke belijdeniscatechisatiegroep. Doel van deze samenwerking is vooral om jongeren en jong-volwassenen specifieke diensten te organiseren, die aansluiten op de behoefte van jongeren zelf. Sfeer, betrokkenheid van ouders en vitaliteit van de gemeente bepalen mede het effect.

De nog te beroepen predikant (of part-time predikanten) voor luthers Zuid-Nederland zal aan deze samenwerking blijven bijdragen en het jeugdwerk in de gemeente vanaf de basis -ouders met heel jonge kinderen- moeten gaan opbouwen.

Zuid Limburg

Na een periode waarin de kinderkerk bloeide, is het aantal kinderen dat de kerk samen met hun ouders bezoekt geleidelijk aan teruggelopen. Door die terugloop zijn ook allerlei gezamenlijke activiteiten, zoals uitjes, kerstmiddag en het opvoeren van een kerstspel e.d. al een paar jaar niet

meer mogelijk geweest, hetgeen natuurlijk heel jammer is. Dat neemt niet weg dat er ad-hoc nog steeds een kindernevendienst wordt gehouden ook indien er slechts één kind vanaf de leeftijd van 4 jaar aanwezig is.

Nijmegen

In Nijmegen is er al heel lang een speciale plek voor de kinderen. Sinds begin vorige eeuw was er een kinderkerstfeest voor de hele buurt.

De leiding van de Kinderkerk heeft het plan om de groep kinderen naar leeftijd op te splitsen om de kinderen beter te kunnen bereiken. De Kinderen “rondom 10” kunnen gebruik maken van de Jeugdruimte in het bijgebouw, zodat voor de kleinere kinderen meer speelruimte ontstaat.

Ouderenpastoraat

Ouderenpastoraat is momenteel vooral onderling pastoraat, gecoördineerd door vrijwilligers. De kerkenraad zal in 2016 een gezamenlijk ouderenbeleid moeten gaan opstellen.

Eindhoven

Eindhoven kent een pastorale bezoekgroep (9 leden) die regelmatig bejaarde gemeenteleden bezoeken. Taken: het bezoeken van 75-plussers, verjaardags- en kerstgroet voor 65-plussers en kerststukjes. De financiering gaat via de diaconale kas. Omdat de bezoekers steeds ouder worden, worden momenteel alleen de huidige de bezoektactiviteiten gecontinueerd. Men blijft zoeken naar nieuwe bezoekers.

In Eindhoven is er een 65+ club waar ouderen maandelijks een ochtend bij een gemeentelid thuis bij elkaar komen. Voor onderling contact, samen zingen en het bespreken van een religieus of filosofisch thema, soms met dia-, video- of dvd-voorstelling. De 65+club gaat jaarlijks ook een dagje uit. Veelal eerst op bezoek bij een andere lutherse gemeente en daarna een culturele activiteit en een diner. Jaarlijks is er ook een kerstdiner. Gemeenteleden van de andere kernen worden bij deze activiteiten betrokken.

Nijmegen

Het ouderenwerk in Nijmegen is er wel, maar kan een injectie gebruiken. Wel wordt tweemaal per jaar een groet van de gemeente verzonden met de oogstdienst en met kerst.

Zuid Limburg

De grootte van de gemeente en de uitgestrektheid geeft geen mogelijkheden voor specifiek ouderenwerk meer. De bespreking van eventuele problemen bij, en gewenste bijstand voor oudere gemeenteleden in welke vorm ook, zijn een vast agendapunt in de maandelijkse kerkenraadsvergadering.

6. EREDIENSTEN EN KERKMUZIEK

De vieringen in de lutherse liturgische traditie zijn een krachtige inspiratiebron voor onze gemeente en hebben een missionaire functie in de regio. De verzorgde muzikale liturgie trekt ook niet-lutheranen, zowel mensen met een protestantse als katholieke achtergrond. De (muzikale) liturgie zal als kernpunt worden gekoesterd en goed gecommuniceerd naar alle gastpredikanten die diensten verzorgen.

De nieuw te vormen gemeente kan voortbouwen op de expertise van de Eindhovense commissie eredienst. Die zorgt voor een actuele en verantwoorde invulling van erediensten en lekdiensten in Eindhoven, maar ook aanspreekpunt is voor predikanten en organisten. De leden van deze commissie blijven op de hoogte via landelijke liturgie- en kerkmuziekdagen, en dragen dit zo nodig naar alle kernen uit.

De nieuw te vormen gemeente streeft naar vier gemeenschappelijke vieringen per jaar, bij voorkeur op enkele hoogtijdagen zoals de gezamenlijke te vieren buitendag op de tweede zondag van oktober. Voor 2016 worden gezamenlijke diensten in voor- en najaar gepland.

Gezamenlijke diensten worden beurtelings in de vijf kernen gehouden of in de voormalige Lutherse kerk te 's- Hertogenbosch. Waar geen eigen gebouw voorhanden is, wordt een andere geschikte kerkruimte gebruikt.

Voor bijzondere diensten wordt er in Eindhoven een gelegenheidscantorij gevormd. Gezien de omvang van de gemeente werkt zij uitsluitend met vrijwillige organisten op vergoedingsbasis. Luthers Zuid-Nederland wil inzetten op meer muziek in de kerk, in de vorm van diensten of muziekavonden, zo mogelijk ook in het centraal gelegen Den Bosch. De voormalige Lutherse kerk daar is zeer geschikt voor kleine concerten, koren en kerkmuziek. Belangrijk is ook de lokale inbreng van het specifiek Lutherse geluid bij het vieren van Hervormingsdag.

De kerk in Nijmegen heeft een zeer goede akoestiek en wordt veel voor concerten gebruikt. In de kerk staat het net gerestaureerde oudste orgel van Nijmegen gebouwd door de Nijmeegse orgelbouwer Van Deventer-Heijneman.

Het aanbod van diensten blijft verschillend: In Eindhoven vindt vrijwel iedere zondag een viering plaats, in Heusden, Nijmegen en Heerlen om de twee weken en in Bergen op Zoom zijn er een viertal huisdiensten per jaar.

Eindhoven

In Eindhoven worden de erediensten gehouden in de remonstrantse kerk in de Dommelhoeftstraat in Eindhoven, die daarvoor gehuurd is. De eerste zondag in de maand is er vaak geen dienst.

Ds. B.J.T.M. van Litsenburg gaat tweemaal per maand voor, de overige diensten worden ingevuld door een gastpredikant. Eenmaal per maand is er een avondmaalsdienst. Op de eerste zondag van het jaar, de paascyclus, de zomermaanden en Hervormingsdag organiseren in Eindhoven de doopsgezinden, remonstranten en lutheranen (DoReLu) samen diensten. Verdere samenwerking in erediensten: kerstochtend (met de remonstranten), minimaal twee oecumenische diensten (met het oecumenisch beraad), tweemaal per jaar in de GGzE de Grote Beek, enkele gezamenlijke diensten met protestantse wijkgemeente in Eindhoven-Zuid en ontvangst van cliënten van Lunetzorg in eigen diensten.

Luthers Eindhoven zingt uit het nieuwe Liedboek en uit Tussentijds. Twee organisten (en diverse reserve-organisten en pianisten) zorgen voor de muzikale begeleiding. Voor bijzondere diensten en op feestdagen wordt er een gelegenheidskoor gevormd. Vaak in combinatie met de remonstranten en Doopsgezinden.

Heusden

In Heusden is iedere twee weken een eredienst, waarin een gastpredikant voorgeeft. Twee vaste (vrijwillige) organisten en diverse invallers begeleiden de dienst muzikaal. Met hoogtijdagen zingt een klein gelegenheidsensemble.

Nijmegen

In Nijmegen is tweemaal per maand een dienst, waarvan één met avondmaal. De gemeente zingt graag en er is regelmatig extra muzikale begeleiding. Met Hervormingsdag wordt er een speciaal programma aangeboden.

Zuid Limburg (Heerlen)

In Zuid-Limburg wordt naast de kerkelijke hoogdagen om de veertien dagen een zondagsdienst gevierd; eens in de maand betreft dit een Avondmaalsdienst. Een eigen gemeentelid is al meer dan 25 jaar de vaste organist. Er wordt gezongen uit het nieuwste liedboek met een eigen katern, zodat de ons bekende liturgie volgens het laatste lutherse dienstboek uit de negentiger jaren gebruikt kan worden. Bij afwezigheid van de eigen predikant wordt getracht een vervanger van Lutherse signatuur te vinden

7. GEMEENTEOPBOUW

Vanuit de historie van de nu samengevoegde Protestantse Kerk in Nederland staat onze nieuw gevormde gemeente open naar de samenleving en naar alle christelijke en andere religieuze en spirituele stromingen. Wij willen omzien naar elkaar en onze taak en plek in de wereld liefdevol benaderen. Ons doel is de warmte en liefde van de boodschap van het Evangelie uit te stralen, op een inspirerende en niet-dogmatische manier. Wij willen verschillen binnen en buiten de PKN respecteren en elkaar daarin maximale ruimte bieden. Gasten die onze zondagse diensten bezoeken –al was het maar af en toe– willen wij laten zien: zo kan het ook!

Daarnaast willen wij ons vooral in lokaal PKN-verband samen verder ontwikkelen. Zo wordt Luthers Zuid-Nederland een open gemeente met vijf kernen, die samen en afzonderlijk hun contacten binnen de PKN en naar buiten onderhouden. Zowel naar de samenleving als naar andere kerken, gemeenten, parochies en Raad van Kerken in de regio. Voor de invulling van de diensten kiezen we bewust voor de lutherse liturgische traditie, met aanvullende aspecten als muziek, theater, creativiteit, ontbijtdiensten, discussiediensten, bezoeken van diensten elders.

Als samengevoegde gemeente streven we een bescheiden groei na in de Zuid-Nederlandse regio's door vanuit ons andere, specifiek Lutherse, zondagse aanbod aantrekkelijk te zijn voor mensen in de wijde omgeving die een latente belangstelling voor deze liturgische vorm hebben. De lutherse traditie is een wereldwijde Communio, die ruimte geeft aan vele vormen van christen zijn.

8. DIACONIE

In hoofdlijnen bestaat het diaconale werk uit het praktisch en financieel ondersteunen van mensen in nood. Gekozen is voor één gezamenlijke diaconie, waarin de reguliere diaconale inkomsten uit collectes en acties samenkomen en volgens het diaconaal beleid worden verdeeld. Ook het diaconaal quotum wordt hieruit afgedragen.

De diaconie ondersteunt diverse doelen die passen in het regionale en landelijke diaconaal beleid:

- regionale Voedselbanken,
- Lutherse werkgroep voor kerkmuziek,
- De Welja,
- Zending en Werelddiaconaat,
- Diaconaal Centrum in Eindhoven [opvang thuis- en daklozen],
- Actie 1+,
- Projecten en noodacties van de Lutheran World Service,
- Martin Luther Bond,
- Lutherse Jeugdraad,
- Kerk en Israël,
- Project Armenië,
- Nederlands Luthers Genootschap,
- de Lutherstichting.

Door specifieke diaconale ondersteuning op lokaal niveau draagt de nieuw gevormde gemeente bij aan de eigen omgeving, zoals individuele zorg en de Voedselbanken in de regio's. Jaarlijks stelt het college van diakenen een collecterooster op met de collectiedoelen voor de vijf kernen.

De onderstaande lokale en/of specifieke diaconale activiteiten in de vijf kernen blijven:

- Diaconale ondersteuning, financieel en met voedsel- en kerstpakketten (Eindhoven/Bergen-op-Zoom/Nijmegen)
- Kerst- en verjaardagskaarten, kerststukjes en bloemengroet (alle vijf de kernen)
- Vakantievervoer, 65+ reisje, Buitendag (Eindhoven)
- Diaconale projecten/opdrachten binnen de gemeente (Eindhoven). Zoals het kinderdorp in Armenië.
- Vanuit Bergen op Zoom wordt bestuurlijk geparticipeerd in de Stichting het Protestants Weeshuis te Bergen op Zoom.

- In Nijmegen is er budgetsprekkuur in de kerk voor dak- en thuislozen, ondersteuning Straatkerk & dagopvang daklozen, stichting 'Gast' van de Raad van kerken.
- De diaconie Zuid-Limburg heeft als speerpunt het bieden van een luisterend oor en ondersteuning van vooral asielzoekers in het Heerlense. Door onze beperkte financiële ruimte kan materiele hulp slechts in zeer uitzonderlijke gevallen geboden worden. Wel helpt zij zoeken naar andere mogelijkheden tot financiële ondersteuning. Daarnaast onderhoudt de diaconie ook gespreksgroepen voor bijbelstudie (Asielzoekerscentrum Sweikhuizen). Elke woensdagmiddag is het gemeenschapshuis naast de kerk open voor een gesprek/kennismaking bij een kopje koffie. Binnen de eigen gemeente geeft de diaconie aandacht aan gemeenteleden die ziek zijn of om een andere reden daar behoefte aan hebben.

9. MISSIONAIRE ACTIVITEITEN

De gemeente Luthers Zuid-Nederland wil door haar aanwezigheid en specifieke uitstraling aantrekkelijk zijn voor mensen in de wijde omtrek. Naast eerder genoemde kerkelijke profilering doen de vijf kernen dit zo:

De kern Eindhoven neemt deel aan activiteiten van de stichting Present, die mensen en middelen verzamelt en inzet voor korte (meestal praktische) projecten. In de kerkdiensten nodigt Eindhoven actief cliënten uit van Lunetzorg en zorgt ervoor dat ze kunnen komen en echt deelnemen. Zowel in Eindhoven als in Heusden wordt het kerkgebouw geregeld ingezet voor 'kunst in de kerk', waarmee een nieuw, buitenkerkelijk publiek kennis kan maken met gebouw, vrijwilligers, sfeer. Ook in Den Bosch valt 'kunst in de kerk' mogelijk vorm te geven in samenwerking met culturele instellingen zoals het nabij gelegen Noord-Brabants Museum. Heusden trekt op Open Monumentendag en met het Lopend Vuurtje (Pinksteractie) een bont gezelschap van bezoekers aan. In Bergen op Zoom zijn regelmatig orgelconcerten en speciale diensten rond het Rogierorgel in de Gertrudiskerk.

Nijmegen wil meer openstaan voor de buurt en de verhuur van het gebouw voor concerten, lezingen en tentoonstellingen stimuleren.

In Heerlen zijn er in de buurt waar de kerk staat missionaire activiteiten ontplooid richting (pas ingekomen) buitenlanders uit Iran, Irak en Syrië.

Luthers Zuid-Nederland wil voortbouwen op de muzikale lutherse traditie en bijvoorbeeld regelmatig orgelmuziek laten horen op de fraaie orgels van Bergen op Zoom, Heerlen, Heusden en Nijmegen.

10. VORMING & TOERUSTING

Luthers Zuid-Nederland zal enkele informele avonden en middagen gaan organiseren rond het thema 'Lutheranisme-nu' om het onderling contact en de samenwerking te versterken. Gedacht wordt aan gemeentemaaltijden, koffiebijeenkomsten op zondagmorgen, filmochtenden, thema-avonden en gemeentedagen over religieuze, filosofische, spirituele onderwerpen. Ter ondersteuning hebben we een lutherdeskundige bij uitstek in ons midden.

Eindhoven

Gespreksavonden en kringen/ Vrouwen bijbelstudiegroep

In Eindhoven worden er in DoReLu verband en met de wijkgemeenten Zuid regelmatig avonden en kringen gehouden. Daarnaast is er maandelijks een vrouwen bijbelstudiegroep.

Oecumenische reizen

Sinds 2004 organiseren drie kerken rond Eindhoven om de twee jaar samen kerkelijke themareizen (Protestantse Gemeente Nuenen, de rooms-katholieke kerk Nuenen en de locatie Eindhoven van de ELG Brabant). Een Bach/ Lutherreis, In de voetsporen van Franciscus en liturgie en kerkenbouw in Engeland en Frankrijk. In 2015 zal er wederom een Bach/Lutherreis worden georganiseerd. Onze Eindhovense predikante is actief betrokken bij de organisatie. De reizen staan open voor iedereen, zowel belangstellenden als leden van Luthers Zuid-Nederland.

Zuid Limburg

Met een zekere regelmaat worden cursussen Lutherana en bijbelstudies aangeboden, meestal bij mensen thuis.

11. COMMUNICATIE

De komende vier jaar organiseren we tweemaal per jaar een gemeente(mid)dag om elkaar informeel te leren kennen, maar ook om belangrijke beslissingen met de hele gemeente door te nemen. In bijzondere situaties wordt een extra gemeentevergadering bijeen geroepen. Dit kan in diverse kernen afzonderlijk (evt. na een kerkdienst). De insteek is dat de gemeente over belangrijke zaken gehoord wordt en dat de kerkenraad bij de besluitvorming terdege rekening houdt met de ideeën die in de gemeente leven.

Voor Luthers Zuid-Nederland wordt een logo of zegel ontworpen en een website opgezet. Voor geheel luthers Zuid-Nederland zal een nieuw kerkblad worden ontworpen. De verschijningsfrequentie moet nog bepaald worden. Naast de algemene zaken is daarin voor iedere kern een eigen ruimte gereserveerd. Dit blad zal zowel met de post als per mail verspreid worden. Per kern kan een eigen nieuwsbrief worden opgezet, die voornamelijk per mail wordt verspreid. Hierin worden die zaken vermeld die snel naar de gemeenteleden gecommuniceerd moeten worden. De verschijningsfrequentie daarvan zal daarom veel hoger liggen dan het kerkblad. Waar nodig blijven we participeren in de lokale kerkelijke en regionale nieuwsvoorzieningen.

De Commissie PR & Communicatie bekijkt verder hoe via de nieuwe sociale media de communicatie nog een extra stimulans kan worden gegeven.

De wens is aanwezig om een lutherse dienst van ons via Internet te gaan uitzenden.

12. GEBOUWEN EN OVERIGE BEZITTINGEN

De gemeente Luthers Zuid-Nederland heeft drie eigen kerkgebouwen, namelijk in Heusden, Nijmegen en Heerlen.

Het kerkje in Heusden is goed onderhouden en heeft een echt liturgische oriëntering met de akoestische kerkzaal met tongewelf, het monumentale Vollebregtorgel en een kleine klokkentoren. Het wordt incidenteel verhuurd. Doordat het een rijksmonument is, wordt het onderhoud maximaal (tot 65%) gesubsidieerd. Het gemeentelijk bestemmingsplan vereist dat de tuin in de toekomst opnieuw bebouwd wordt. Dit sluit aan op de noodzaak om voor een goede exploitatie – zowel voor vieringen als voor verhuur – ook over een consistorieruimte en enige opslag te kunnen beschikken.

De kern Zuid Limburg had tot begin 2014 twee kerken, één in Maastricht en één in Heerlen. De monumentale kerk in Maastricht en de twee ernaast gelegen woningen zijn op 31 maart 2014 verkocht. Redenen daarvoor waren gebrek aan vrijwilligers en aan kerkgangers in Maastricht. De laatste eredienst in Maastricht heeft plaatsgevonden op 16 juni 2013.

De kern Zuid Limburg heeft sindsdien alle activiteiten geconcentreerd in Heerlen. Ze heeft daar de beschikking over een kerk uit 1960, met een gemeentenzaal met ca. 30 plaatsen, een vergaderzaal en een spreekkamer. De onderhoudstoestand is goed en voor het te verwachten onderhoud is geld gereserveerd. Het orgel heeft begin 2015 een grotere onderhoudsbeurt gekregen waarvoor voldoende geld gereserveerd was. Het kerkgebouw in Heerlen is geen monument, maar is wel in het bezit van een orgel dat destijds als provinciaal monument te boek stond. Het orgel heeft een speciale stemming, die ook geschikt is voor concerten. Helaas is de vormgeving van de kerkzaal niet optimaal voor concerten of andere kunstvormen.

Op dit moment wordt de kerk niet meer verhuurd aan derden. Door ondeskundig gebruik van de ruimten ontstonden dermate veel beschadigingen dat de verhuur gestopt werd. In principe is die verhuurmogelijkheid nog steeds aanwezig, mits er een betrouwbare huurder wordt gevonden.

Daarnaast zijn er nog drie naast het kerkgebouw gelegen garageboxen in het bezit, die verhuurd worden.

De kern Nijmegen heeft een gebouw uit 1898, dat in 1924 door de Lutherse Gemeente in gebruik is genomen en aangepast aan de lutherse eredienst. Het is een gemeentelijk monument en vanwege het Van Deventer-Heijnenman orgel uit 1726-1751 (een Rijksmonument) een “Vanwege”

Rijksmonument. Voor onderhoud en exploitatie van het recentelijk gerestaureerde orgel blijft de Stichting Van Deventer-Heijnenman Orgel (VDHO) gehandhaafd.

Voor het gebouw is zowel een restauratieplan als instandhoudingsplan voor de komende zeven jaar gemaakt. De nieuw te vormen gemeente zal zich inspannen de komende vijf jaar het kerkgebouw in stand te houden en is bereid medewerking te verlenen aan een eventuele restauratie. De voor restauratie benodigde financiële middelen zullen zoveel mogelijk vanuit subsidies verkregen moeten worden. Tevens staat de nieuw te vormen gemeente positief ten opzichte van pogingen om een aparte beheersstichting op te richten dan wel in dit kader het kerkgebouw over te dragen.

Vanuit de voormalige Lutherse kerk zijn behalve het genoemde orgel overgeplaatst een eikenhouten barokke kansel met engelkopjes, klankbord en bijbehorende gezangborden uit 1671, een staand groot houten offerblok uit 1671 en een reformatiejubileum gedenkbord uit 1817. De luidklok (Asten) is in 1947 geschonken door de Noorse Lutherse kerk en de Lutherse Wereld Federatie. De klokkenstoel is gerestaureerd en het uit 1929 daterende mechaniek is de eerste elektrische luidklok van Nederland.

De kern Eindhoven maakt voor de erediensten gebruik van de remonstrantse kerk.

In Bergen op Zoom worden huisdiensten gehouden; incidenteel wordt de Gertrudiskerk (stadskerk) gebruikt.

Kerkschatten

De kerkelijke bezittingen van Bergen op Zoom zijn ondergebracht in de rooms-katholieke Gertrudiskerk. Het gaat om het Rogierorgel (van een Bergse orgelbouwer), een avondmaalstel, kandelaars en lezenaar. De voorwerpen staan daar in vitrines, gemaakt van de banken uit de lutherse kerk. Voor het onderhoud van het orgel is er een speciaal Orgelfonds. Gedacht wordt aan het overdragen van het orgel aan de Stichting Nationaal Kerkmuziek Centrum Bergen op Zoom. Ook de kernen van Eindhoven, Heusden, Nijmegen en Zuid Limburg hebben divers kerkzilver. Bergen op Zoom, Eindhoven en Heusden hebben een waardevolle historische Bijbel, zoals de Lutherbijbel van Bergen op Zoom, in 1648 gedrukt door Riewert Dirckzn. van Baardt, een geschenk van de Amsterdamse Lutherse Gemeente.

Van Nijmegen zijn diverse lutherse kunstschaten aan het Catharijnen Convent in Utrecht uitgeleend. In het museum Het Valkhof zijn het zilveren Avondmaalsgerei, 2 zilveren kannen, kelk met pateen en de doopschaal op pootjes van Willem Schiff (uit het Rheinland) bij de zilverschaten uit Nijmegen tentoongesteld. Helaas zijn bij een brute inbraak in 2014, 2 zilveren kandelaars, 4 tinnen collecteschalen, een koperen en een zilveren broodschaal en de Duitse Lutherbijbel uit 1675 gestolen. Het geheel is beschreven in de SKKN inventarislijst van de ELG Nijmegen.

Een deel van de kunstschaten van de kern Zuid Limburg is ondergebracht in de schatkamer van de Sint Servaes in Maastricht. Het betreft voornamelijk kerkzilver o.a. nog afkomstig van de voormalige Lutherse gemeente Vaals. In de bruikleenovereenkomst van 27 mei 1996 zijn de betreffende kunstschaten nauwkeurig omschreven.

De barokke altaartafel uit de kerk Maastricht is inmiddels in de kerk te Heerlen geplaatst en alle overige kunstvoorwerpen van Maastricht zoals kerkzilver, historische bijbels, kruiswegstatie en diverse schilderijen en prenten zijn eveneens overgebracht naar Heerlen.

Algemeen

De bezittingen die een rol spelen in het lokale liturgische kerkleven zullen in principe op de locatie blijven. In de samenvoegingovereenkomst wordt exact vastgelegd waar de uitgeleende bezittingen zich bevinden en voor overige bezittingen wat de eventuele herbesteding wordt.

13. ARCHIEF

De archieven van de voormalige ELG's horen na 20 jaar bij de plaatselijke archieven ondergebracht te worden. Die van de ELG Brabant c.q. Zuid-Nederland bij het archief waar de vestigingsplaats van de betreffende gemeente is. In dit geval het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven.

ELG BoZ

Het oud archief bevindt zich in het archief De Markiezenhof in Bergen op Zoom

ELG Eindhoven

Het oud archief van de ELG Eindhoven bevindt zich nog steeds bij het secretariaat. Het is al gedeeltelijk geschoond, maar voor de laatste jaren zal dit nog moeten gebeuren. Daarna volgt overdracht aan het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven.

ELG Heusden?

Het oud archief bevindt zich in het Streekarchief Land van Heusden en Altena.

ELG Nijmegen

Het oud archief van de ELG Nijmegen is ondergebracht in het Regionaal Archief Nijmegen. De laatste jaren moeten nog worden aangeboden en ontsloten (gearchiveerd en gecatalogiseerd-digitaal?). De oude Doopboeken zijn opgenomen in het archief alsook fotoarchief. Daarna is het archief van de gemeente bruikleen.

Ook het Museum het Valkhof bezit stukken die te maken hebben met de Lutherse Gemeente Nijmegen zoals het portret van predikant Garschagen en het 'stripboekje' van de Salzburger emigranten.

ELG Zuid Limburg

Het archief van de voormalige Evangelisch Lutherse Gemeenten Vaals (19de en 20ste eeuw) en Maastricht en van de vroegere Evangelisch Lutherse Gemeente Heerlen (periode 1960-1990) bevinden zich in het rijksarchief in het Regionaal Historisch Centrum Limburg aan de Sint Pieterstraat te Maastricht.

14. LEDENREGISTRATIE EN KERKELIJK GEBIED

Na de samenvoeging worden de vijf ledenbestanden samengevoegd en centraal beheerd. In de registratie blijven de vijf kernen als secties herkenbaar.

Het grondgebied van Luthers Zuid-Nederland is de som van de grondgebieden van de ELG's Brabant, Nijmegen en Zuid Limburg. Aangevuld met het gebied van de voormalige ELG 's Hertogenbosch.

Bijlage 2 geeft een overzicht van het gebied van de drie samen te voegen lutherse gemeenten en de buitengebieden van de voormalige ELG 's Hertogenbosch.

Ledental en opbouw Luthers Zuid-Nederland

De nieuw te vormen gemeente, inclusief de leden in het luthers buitengebied van 's Hertogenbosch heeft ongeveer 750 officiële leden geregistreerd, naast 145 personen waarvan de status niet bekend is (zie bijlage 3).

Heusden en Bergen op Zoom waren kleine gemeenten zonder jeugd, waardoor in die kernen het pastoraat uitsluitend op volwassenen en bejaarden gericht is. De overige drie kernen Eindhoven, Nijmegen en Zuid Limburg zijn middelgrote lutherse gemeente met respectievelijk 210, 265 en 171 leden. De leeftijdsopbouw is redelijk evenwichtig, met diverse gezinnen met kinderen. Toch ligt in deze kernen het zwaartepunt bij de senioren.

15. FINANCIËN

Uitgangspunt voor een gezond financieel beheer is dat inkomsten & uitgaven jaarlijks in evenwicht zijn en dat de jaarlijkse exploitatie wordt gefinancierd uit de opbrengsten van vrijwillige bijdragen, collecten en opbrengst vermogen. Het college van kerkrentmeesters presenteert op basis van dit beleidsplan en op basis van de afzonderlijke administratieve begrotingen een financieel geconsolideerde begroting voor 2016.

Afzonderlijk hiervan presenteert het college van diakenen een diaconale exploitatiebegroting op basis van de opbrengsten voor diaconale doelen (collecten, giften, netto opbrengsten uit vermogens).

Voor de kern Zuid Limburg is het al sinds 2007 niet mogelijk geweest een sluitende begroting op te stellen, ondanks de verhuur van de kerk en twee woningen in Maastricht. Er werd dus jaarlijks ingeteerd op het vermogen. Na de verkoop van Maastricht is de financiële horizon aanzienlijk verlengd.

De kern Zuid Limburg heeft de uitdrukkelijke wens dat de garantie wordt gegeven dat de vierplek Heerlen in stand wordt gehouden zolang de kern levensvatbaar is, c.q. de middelen dat toelaten. De samenvoeging van de vermogens -rekening houdend met bovenstaande wens- en het beheer daarvan worden nader gespecificeerd in de samenvoegingovereenkomst.

De inkomsten uit verhuur van het kerkgebouw in Nijmegen kunnen een deel van de onderhoudskosten dekken.

In de toekomst verkrijgt Luthers Zuid-Nederland haar geldelijke middelen uit:

- Kerkbalans en Vrijwillige bijdragen
- Collecten
- Giften en schenkingen
- Verhuur kerkgebouwen en overig onroerend goed
- Opbrengsten uit rente en beleggingen
- Overige inkomsten en subsidies

De kernen Heusden, Eindhoven en Nijmegen organiseren voorlopig nog hun eigen actie Kerkbalans. Zuid Limburg heeft nooit aan de officiële actie Kerkbalans mee gedaan, maar promoot op een andere wijze bij haar gemeenteleden het overmaken van vrijwillige bijdragen.

Het college van kerkrentmeesters van de nieuw te vormen gemeente zal een nieuw beleid moeten gaan opstellen voor de kerkbalans in alle kernen.

De vermogenspositie van Luthers Brabant en Zuid Limburg is gezond en biedt een stevige basis voor de nieuwe gemeente. Die van de ELG Nijmegen is negatief maar zal door het steunfonds bij de samenvoeging gecompenseerd moeten worden.

Een gemeenschappelijk onderhoudsfonds voor de drie kerkgebouwen zal opgericht worden, alsmede een gemeenschappelijk orgelfonds.

16. CLASSIS

De gemeente Luthers Zuid-Nederland wordt ondergebracht bij de Classis Peel en Kempenland en heeft als vestigingsplaats Eindhoven. De classes van Nijmegen en Limburg stemmen hiermee in. De kernen Nijmegen en Zuid Limburg kunnen overwegen of ze een toehoorder naar de classicale vergaderingen in Nijmegen resp. Limburg willen sturen om van de lokale situatie op de hoogte te blijven.

17. DIVERSEN

De vijf oorspronkelijke gemeenten zijn en blijven ieder ingebed in de plaatselijke kerkelijke of religieuze verbanden, zoals de lokale PKN-gemeenten, Raad van kerken, samenwerking met verwante geloofsgemeenschappen, oecumenisch overleg en activiteiten.

Nijmegen heeft specifieke contacten met de Raad voor Religie en Levensbeschouwing en de gremia betrokken bij de herdenking van de Tweede Wereld Oorlog en grensoverschrijdende contacten met de Evangelische Gemeinde Kranenburg (Reformiert), die behoort tot de Rheinische Landeskirche. Daarnaast geldt het contact met de PG Nijmegen, de Anglicanen en de Oudkatholieken, de Studenten(kerk) en de Radboud Universiteit Nijmegen.

18. EVALUATIE 2020

Eind 2020 zal de samengevoegde gemeente de balans opmaken van vier jaar gezamenlijk gemeentezijn en verdere lijnen uitzetten voor de toekomst. Voorts staat ieder jaar staat een evaluatie van de gang van zaken van de afzonderlijke kernen op de agenda van de kerkenraad geagendeerd.

Ondertekening

Dit beleidsplan is opgesteld door de kerkenraden van:

de Evangelisch-Lutherse gemeente Brabant
de Evangelisch-Lutherse gemeente Nijmegen
de Evangelisch-Lutherse gemeente Zuid Limburg

en gaat vergezeld van de Meerjarenraming van gemeente en diaconie.

Aldus ondertekend op 4 november 2015.

I.J. Oosterveer-Petersen

preses Evangelisch-Lutherse gemeente Brabant

Th.P. Tempelaar

scriba Evangelisch-Lutherse gemeente Brabant

prof.dr. M. Matthias

preses Evangelisch-Lutherse Gemeente Nijmegen

ds. P.K.A. Akerboom-Roelofs

scriba Evangelisch-Lutherse gemeente Nijmegen

ds. W.J.H. Boon

preses Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid Limburg

J.P. Schepers

scriba Evangelisch-Lutherse gemeente Zuid Limburg

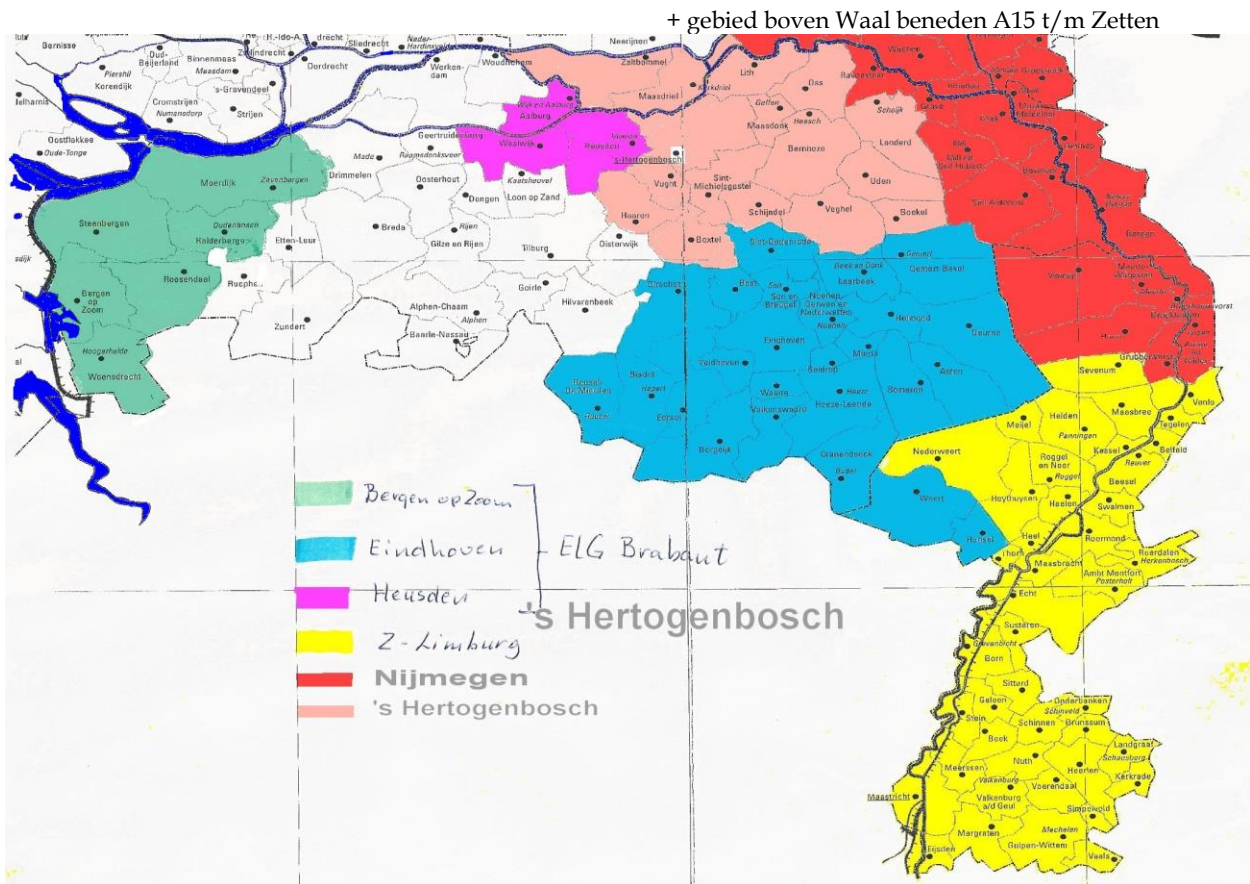
Bijlagen

Bijlage 1: Preambulaire artikelen

Uit de preambulaire artikelen van de voormalige Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden:

De Evangelisch-Lutherse Kerk gelooft met de ganse christenheid op aarde in God Vader, Zoon en Heilige Geest. Zij leeft uit het Evangelie van Jezus Christus, zoals het in de heilige Schrift van Oud- en Nieuw testament, de enige bron en norm van alle kerkelijke verkondiging en dienst gegeven is, en zoals het in haar belijdenisgeschriften, inzonderheid de onveranderde Augsburgse Confessie en Luther's catechismus, beleden wordt.

Bijlage 2: Gebiedsindeling

Ledenoverzicht in de afzonderlijke kernen

ELG Brabant: 285 leden, (151 belijdend + 130 doop) en 4 blijkgevers/gastleden. Van 134 is de ' status onbekend' of 'ongedoopt'.

Leeftijdsofbouw ELG Brabant

< 10 jaar	6
10 - 20 jaar	19
21 - 40 jaar	48
41 - 65 jaar	97
66 - 75 jaar	52
> 76 jaar	63

ELG Nijmegen, 182 (79 leden, 95 doopleden en 8 ongedoopt). Van de geregistreerden wonen er vier in het buitenland.

De leeftijdsopbouw van de ELG Nijmegen is:

< 10 jaar	5
10 - 20 jaar	19
21 - 40 jaar	33
41 - 65 jaar	73
66 - 75 jaar	38
> 76 jaar	14

Beleids- en werkplan Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Nederland 2016 - 2020
Versie 2.1-Final

ELG Zuid Limburg, 171 leden (belijdend+ doop). Van de leden wonen er twee (predikant + echtgenote) in het buitenland.

De leeftijdsopbouw van de ELG Zuid Limburg is:

< 10 jaar	2
10 - 20 jaar	15
21 - 40 jaar	27
41 - 65 jaar	61
66 - 75 jaar	36
> 76 jaar	30

Luthers Buitengebied 's Hertogenbosch, ca. 44 leden. Status onbekend

Bijlage 3: Geschiedenis en achtergrond van de vijf kernen

ELG Bergen op Zoom

In 1698 startte de gemeente met de bevestiging van ds. Gerardus Sasse uit Den Haag als eerste Nederlandse lutherse predikant in Bergen op Zoom. In 1701 stroomde de garnizoensstad Bergen op Zoom vol militairen door de Spaanse Successieoorlog. Na de dood van Karel II vielen de Spaanse bezittingen (waaronder de Zuidelijke Nederlanden) aan Frankrijk toe. In die oorlogssfeer liet de Raad van State het kerkgebouw van de Lutherse en de Waalse gemeente, de Sint-Margrietenskapel, ontruimen om er een militair hospitaal te huisvesten. De twee gemeenten verhuisden tijdelijk naar de Bayard, een zaal van het Gasthuis waar dementen werden verpleegd. Toen in 1702 de kapel weer leeg bleek te staan, kregen de Walen en Lutheranen deze na veel soebatten weer terug. Er kwam een tussenmuur, zodat beide gemeenten gelijktijdig een dienst konden houden.

Op 22 juli 1703, vijf jaar na de oprichting, werd de ruimte aan de Gweldigerstraat officieel ter beschikking gesteld aan de Lutherse Gemeente. Deze kerk zou tot 1939 dienst doen.

In 1935 werd de kerk weer onteigend wegens reorganisatie van de binnenstad. In 1937 werd besloten tot de bouw van een nieuwe Lutherse Kerk; de (burgerlijke) gemeente stelde daarvoor grond beschikbaar in de Faurestraat, een opvallende plek in een nieuwe wijk. Ds. N.j. Bieger wijdde de nieuwe Lutherse Kerk in op 13 Mei 1939. Het orgel van Rogier uit 1857 werd van de oude Lutherse kerk overgebracht. Voor de orgelconcerten hierop was veel belangstelling. In de oorlogsjaren 1940 – 1945 was ds. J. Hallewas predikant. Eens kwam middenin een eredienst een Duitse militair binnen lopen, die om het heilig avondmaal vroeg. Na de oorlog werd het gebouw hersteld van de oorlogsschade.

In 1977 kwamen centrale verwarming en een ringleiding in het gebouw; in 1980 werd de Maarten Lutherzaal aangebouwd. In 1980/81 werd het orgel gerestaureerd, er zaten nog onderdelen in uit 1827, toen het orgel van de Waalse Kerk werd overgenomen.

In 1995 vond een grondige restauratie plaats. Het donkerbruin werd vervangen blauwe en beige tinten de banken in licht ahorn hout.

Op 17 oktober 1998 werd het 300-jarig bestaan gevierd, maar in 2007 waren er nog maar een handvol kerkgangers zodat het financieel te zwaar werd voor deze kleine Lutherse Gemeente. Het gebouw werd verkocht aan de aangrenzende scholengemeenschap.

Het Rogier orgel is overgebracht naar de Gertrudis Kerk in Bergen op Zoom waar ook de overige kunstschaten van de Lutherse kerk ter bezichtiging in vitrines zijn geëtaleerd.

ELG Heusden

Vanaf 1770 bestaat de Evangelisch-Lutherse Gemeente in Heusden, eerst voor de geestelijke verzorging van de veelal Lutherse Duitse en Zwitserse huursoldaten in het garnizoen. De eerste officiële Lutherse dienst was kerstfeest 1770. Kerkdiensten zoals die van de veldprediker Johan Christiaan Sommer werden gehouden in het oorspronkelijke hoofdwachgebouw, op de hoek van de Putterstraat en de Lombardstraat, dat in 1774 tot kerk werd ingericht. Na de Franse tijd valt de Lutherse gemeente in Heusden lange tijd onder die van Den Bosch. Het oude kerkgebouw uit 1774 wordt in 1838 grondig gerestaureerd. Het Vollebregtorgel wordt in 1859 geplaatst en ingewijd. In dat jaar is de gemeente in Heusden alweer twee jaar zelfstandig en voert een eigen kerkzegel. Ds. Eilers leidt de gemeente van 1857 tot maar liefst 1895! Sinds de opheffing van Heusden als garnizoensplaats in 1879 liep het aantal Lutheranen drastisch terug. Hoger dan 57 (in 1851) is het ledental nooit gekomen. In 1908 meldt het ledenregister voor Heusden 10 leden en 6 doopleden. Van 1921 tot 1947 werkten de Heusdense lutheranen al nauw samen met andere lutherse kerken in Zuid-Nederland: de gemeenten Breda, Den Bosch en Heusden hadden één predikant: ds. Toxopeus uit Breda.

Na de Tweede Wereldoorlog was de vesting Heusden gehavend door het bombardement in november 1944. Hierdoor moest het oude kerkgebouw in 1948 gesloopt worden. Het huidige gebouw stamt uit 1951. Het monumentale orgel is in 1993 gerestaureerd. In 1999 kreeg de kerk een nieuwe luidklok met een gegoten randschrift: 'Een vaste Burcht is onze God'.

Sinds 1997 heeft de Evangelisch-Lutherse gemeente in Heusden geen predikant meer. Consulent was tot 2012 ds. D. Strasser uit Eindhoven. De diensten worden door relatief veel niet-Lutheranen

uit de regio (en verder) bezocht. Deze afspiegeling geldt tot op de dag van vandaag. Op dit moment telt de gemeente circa 25 leden, doop- en gastleden.

Sinds de jaren zeventig is er in diverse perioden gestreefd naar samenwerking tussen de drie protestantse gemeenten in Heusden. Zo bestond er enkele jaren een gezamenlijk kerkblad voor de drie gemeenten. Vanaf 1998 is er serieus gewerkt aan samenwerking tussen Lutheranen en Gereformeerden om te komen tot een gefedereerde gemeente. Deze federatie is na vijf jaar toenadering echter op het laatste moment afgeketst. Het proces heeft wel bijgedragen aan een goede blauwdruk voor andere mogelijkheden. Het fusieproces met de Lutherse zustergemeenten is zo een logische en gemakkelijk te realiseren stap, zowel vanuit de gemeenteleden als vanuit administratief oogpunt bezien.

ELG Eindhoven

In 1946 kwam een volbloed lutheraan (Ted van Zadel) bij Philips werken maar vond geen lutherse gemeente. Via het Lutherse Weekblad achterhaalde hij adressen van lutheranen. Dit resulteerde uiteindelijk in het oprichten van de 'Vereniging van Belangstellende Lutheranen' op 25 januari 1947 met ds. K. van de Braak als predikant.

In 1948 kwam ds. A.K. van der Mey en in 1949 werd ds. J.J. Bik aangesteld. Naast huisbezoek, catechese en erediensten, richtte hij een jeugdgroep op. Veel van deze jongeren werden later de pijlers van onze gemeenten.

Het hoogtepunt was 24 september 1950: de oprichtingsvergadering van de gemeente.

Toen ds. Bik vertrok, werd ds. J.P. Boendermaker beroepen. Onder zijn bezielende leiding groeide onze gemeente uit naar een volwaardige lutherse gemeente.

Met een lening van de 'Amerikaanse lutherse kerk' werd een pastorie gekocht. Eindhoven groeide toen sterk en veel lutheranen vestigden zich. Eerst kerkte men in de 'Opbouw' en later (1957) in de kerk aan de 'Ten Hagestraat' en vervolgens in de 'Vaste Burcht Kapel'.

In 1963 vertrok ds. Boendermaker en werd opgevolgd door mw. ds. Poppezijn.

Begin 1969 werd zij opgevolgd door ds. K.J. Dekker. Dit waren bruisende jaren. De kerkenraad werd uitgebreid en er ontstonden een jeugdraad en diverse commissies.

Toen de 'Vaste Burcht Kapel' gesloten werd, vonden we in 1974 onderdak in het remonstrants kerkgebouw.

In 1976 brak weer een vacaturetijd aan en werden gecoacht door de r.k. theoloog T.H.M. Akerboom. Ook het nieuwe gemeentebblad ontstond.

Begin 1980 werd ds. G. de Vries onze predikant. Na een jaar nam deze ontslag. In de vacaturetijd werden we bijgestaan door de r.k. theoloog J. Laan.

In 1983 werd mw. ds. T.K. van Dam beroepen. Groothuisbezoek werd opgestart, de Stille Week met Doopsgezinden en Remonstranten gevierd, de cantorij Lumen opgericht, de vrouwengespreksgroep en een bijbelkring ontstond, enz. In augustus 1989 nam ds. van Dam afscheid.

De vroegere contacten met de ELG's Den Bosch en Heusden werden weer aangehaald en de samenwerkingsovereenkomst 'Regio Oost-Brabant' ontstond.

De Synodale Commissie was nauw hierbij betrokken. want zij hadden twee predikanten uit de Nord-Elbische Kirche gekregen. Eén van hen werd ons toegewezen: mw. ds. M.J.A. Schulz. In april 1992 deed zij intrede als regio-predikante van Oost-Brabant met een werkverdeling van 20% / 20% / 60%.

In januari 1997 besloot ds. Schulz om voor 60% predikante voor Eindhoven te worden. Zij besloot zelf om in juni 2001 afscheid te nemen omdat het gemeentewerk niet meer met haar gezin te combineren was.

In 2003 werd onze huidige predikante mw. ds. B.J.T.M. van Litsenburg beroepen. Zij deed intrede in september 2003.

Voor gedetailleerde informatie zie de website van de ELG Brabant

ELG Nijmegen

De eerste tekenen van het samenscholen van lutheranen in de stad Nijmegen zijn opgetekend in 1623.

Rond 1550 was Nijmegen in bezit van de Duitse keizer Karel V. Er waren Duitse en Zwitserse huursoldaten in de stad gelegerd. Onder de Duitse militairen waren er die de Augsburgse Confessie aanhingen, met andere woorden Lutheranen. Zij noemden zich Martinisten, naar de reformator Martin Luther. Ze kwamen uit gebieden waar de hervorming had doorgezet en de vorst het Lutheranisme als officiële godsdienst had ingevoerd. Verscheidene militairen bleven langer in de stad, trouwden er en stichtten er een gezin, waarbij de man meestal de godsdienst bepaalde. In de annalen staat vermeld, dat in 1624 – dus midden in de Tachtigjarige Oorlog – de eerste vergadering met viering van het heilig Avondmaal werd gehouden ten huize van Hans Ernst, Hertog van Saksen-Weimar. De predikant was Herman Bergfeld, predikant van Kleef. Er waren toen, behalve het gezin van de hertog, 29 Lutheranen aanwezig. Zo is het allemaal begonnen in Nijmegen.

Deze huisdiensten waren niet toegestaan door het stadsbestuur, maar ze werden toch voortgezet. Ook in een huis aan de Steenstraat zijn diensten gehouden. Dit huis is bewaard gebleven en een gevelsteen getuigt van deze geschiedenis: “Wie in de Heer neemt zijn lust, die leeft in zijnen staet gerust”. Maar zo gerust leefde men niet in die tijd, want menige dienst werd uiteengejaagd en verstoord. Na enige tijd was men in staat een eigen predikant aan te trekken in de persoon van proponent Jacob Bergfeld, zoon van bovengenoemde Herman Bergfeld uit Kleef. Op 11 maart 1666 hield hij een dienst waarin werd ingegrepen door de (gereformeerde) magistraat. De predikant werd gevangengenomen en gesommeerd met zijn gezin de stad te verlaten. Toen bemoeiden zich enige autoriteiten, die bijeen waren in Kleef en Nijmegen voor vredesonderhandelingen, met de problemen van de Lutheranen in Nijmegen. Dat waren de Deense en Zweedse gezanten en de gevolmachtigden van Wolfenbüttel en Lüneburg. Vooral de voorspraak van Keurvorst Friedrich Wilhelm (de Grote) van Brandenburg en uiteindelijk ook de afgevaardigden van de Staten-Generaal gaven de doorslag voor een gunstige beslissing voor de Lutheranen.

Zo werd de Lutherse Gemeente vanaf dat moment niet alleen geduld, maar werd haar zelfs een bedehuis aangeboden. Op 14 september 1670 werd de koop van de kapel van het Sint-Nicolaasgasthuis als kerk voor de Lutheranen bezegeld. De kerk stond aan de Grootestraat vlak bij de Steenstraat, op de hoek van de Vosstraat. Daar hebben de Lutheranen tot 1924 gekerkt. Het gebouw heeft tot 1959 in vervallen staat bestaan.

Hoewel de Lutherse Gemeente Nijmegen, na in de 18e eeuw woelige tijden te hebben beleefd, zich aansloot in 1818 bij de Synode van de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, bleef zij tot 1908 Duitstalig en werden de predikanten vanuit Duitsland beroepen. De laatste Duitse predikant was Ds. L. Garschagen uit Siegburg, die de gemeente diende van 1873 tot 1907. Geportretteerd is hij op een schilderij in bezit van het Museum Het Valkhof. Na hem werd Ds. J.C.Schröder uit Culemborg beroepen en er werd in het Nederlands gepreekt.

De huidige kerk aan de Prins Hendrikstraat, hoek Jacob Canisstraat in Nijmegen Oost.

De kerk in de benedenstad raakte, evenals vele woonhuizen aldaar, in verval. De gemeenteleden trokken na de uitleg van de stad en het slechten van de wallen steeds meer naar de nieuwere wijken. Daarom werd een nieuw kerkgebouw verworven. Een hervormd evangelisatiegebouw, dat geschikt werd gemaakt voor de Lutherse eredienst. Het gebouw dateert van 1898 en is van architect Derk Semmelink; de aanpassingen zijn van architect Rauch. Op 28 september 1924 werd een gedenksteen aangebracht in het nieuwe kerkgebouw aan de Prins Hendrikstraat, hoek Jacob Canisstraat in Nijmegen oost. Op 29 september 1929 werd de toren ingewijd om de oude luidklok te plaatsen; de eerste volledig elektrische luidklok in Nederland. Tevens werden over gebracht: de kansel uit 1671 en de bijbehorende gezangborden, gedenkborde van het jubileum van de Reformatie 1817 en 1917 en het orgel uit 1726/1758 gebouwd door Van Deventer en Heijnenman (recent gerestaureerd- 2013), het oudste orgel van Nijmegen en Rijks monument.

Verder is aanwezig het wapenschild van de Herenbank van een prominente 18e eeuwse kerkganger en weldoener van de Lutherse Gemeente Nijmegen, Prins Ludwig Friedrich van Saksen-Hildburghausen, gouverneur van de stad Nijmegen en oprichter van Vrijmetselaarsloge

“Lodewijk”. Vanzelfsprekend verhuisden ook de kanselbijbel en kandelaars en het Avondmaalszilver mee. En de zwaan werd op de toren geplaatst (gerestaureerd en verguld in 2005). De Tweede Wereld oorlog heeft de gemeente niet onberoerd gelaten. Circa 40 Lutheranen zijn bij het Bombardement van 22 februari 1944 omgekomen. De kerk werd vernield door een granaatslag, die de ramen en een zijbeuk vernielde. De huidige ramen zijn geschonken door de Lutherse gemeente Haarlem. Daarin vinden we een Lutherroos, het zegel van de Lutherse gemeente Nijmegen (Gemaakt door Ted Feelen) en het wapen van Haarlem met twee zwaantjes, zoals in de Haarlemse kerk. In 1942 werd de oude luidklok geconfisceerd door de bezetter. De nieuwe luidklok werd geschonken door de Noorse Lutheranen en de Lutherse Wereld Federatie. Van het leven van de gemeente is nog veel te melden. Er was een belangrijke diaconale taak voor haar weggelegd in de verarmende benedenstad van Nijmegen. De Kinderkerstfeesten waren alom bekend en geliefd, omdat elk kind er welkom was, van welke gezindte dan ook. Er werd veel gezongen en er waren geschenken; koek en appels. In de Lutherse Gemeente waren goede zangers en voorzangers. Er werden cantates uitgevoerd met orgel en orkest. Er was een Lutherse Koorschool en een Lutherse school (de latere protestantse school “de Klokkenberg”). In de jaren ‘70 van de vorige eeuw zijn er ingrijpende verbouwingen geweest aan het kerkgebouw. De pastorie werd verkocht en een deel van de kosterij werd afgebroken. De banken gingen de kerk uit en er werden nieuwe kleuren in het interieur aangebracht. De losse stoelen gaven meer mogelijkheden voor het gebruik van de kerk voor concerten en andere activiteiten van de gemeente.

ELG Zuid Limburg

Heerlen

De Lutherse gemeente te Heerlen ontstond na de eerste wereldoorlog met de opkomst van de mijnbouw in het Heerlense. Door het tekort aan geschoolde arbeidskrachten in de regio werden veel arbeiders waarvan een aantal Luthers was, uit Duitsland aangetrokken. De dichtstbijzijnde Lutherse gemeente was de kleine Duitstalige gemeente in Vaals. Op 16 mei 1920 deed ds. Kupfernagel als dominee intrede. De gemeente in Vaals gaf hem zo weinig werk dat hij ook de zorg van de grote groep Duitssprekende mijnwerkers in Heerlen op zich nam. Hij vestigde zich in Heerlen nadat de kerkenraad in 1925 in een geheime stemming beslist had om de predikantswoning daar te plaatsen.

Na twee verzoeken verleent de Synodale Commissie op 15 juni 1925 toestemming om in Heerlen een filiaalgemeente op te richten onder bepaalde voorwaarden. Zo moest er minstens eens in de maand een preekdienst in het Nederlands gehouden worden en zouden de hoofdgemeente Vaals en filiaalgemeente Heerlen gescheiden gemeenten zijn met één predikant. Vanuit Vaals werd in die tijd ook geprekeerd in Brunssum en Waubach. Duits was de voertaal in de gemeente, maar de predikanten behoorden tot de Nederlandse Synode.

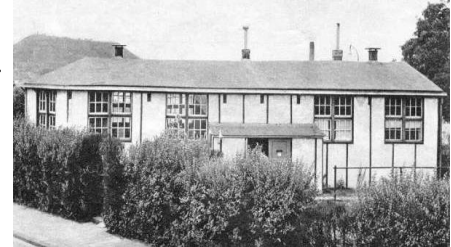
Op 15 november 1928 keurt koningin Wilhelmina de schenking door Ir. J. Koster goed van een stuk grond aan de Meezenbroekerweg, hoek Vijgenweg in Heerlen met daarop een evangelisatiegebouwtje waarin gekerkt kon worden. In Brunssum bouwen de Staatsmijnen op eigen terrein een houten kerkje aan de Heugerstraat dat in bruikleen wordt gegeven aan de Lutherse gemeente en waarin tot midden 1974 kerkdiensten worden gehouden.

Als in 1932 ds. Kupfernagel emeritaat wordt verleend, wil Vaals weer graag een eigen predikant. Om financiële redenen moet echter toch gekozen worden voor een gezamenlijke met standplaats Heerlen. Ds. Fritz Paul August Thoms doet op 25 mei 1933 intrede in de gemeenten Vaals en Heerlen. Tijdens de oorlog worden de preekdiensten in Waubach gestaakt omdat veel gemeenteleden elders hun heil zochten vanwege de Duitse prediking. Ds. Thoms houdt zijn laatste preek op 3 september 1944 en werd een tijdje geïnterneerd waarna hij naar Amsterdam vertrok. Hij wordt in maart 1948 opgevolgd door ds. Marius Johannes Heijbroek,

die als eerste Nederlandstalige predikant met bijzondere opdracht wordt benoemd. Als jong predikant, pas 22 februari 1948 geordineerd, moest hij orde op zaken stellen in de chaotische toestand die tijdens en na de oorlog was ontstaan. Brunssum kende inmiddels een bloeiende gemeente met volle kerken tijdens de erediensten, een vrouwenvereniging, veel catechisanten, een zondagsschool en een kerkkoor.

Ds. Heijbroek blijft tot 1 september 1951 en wordt een maand later opgevolgd door ds. A.J. Allan.

Door de achteruitgang wordt de gemeente Vaals in 1966 opgeheven, nadat de kerk al in 1955 buiten werking was gesteld. Heerlen groeit zo uit tot een volwaardige gemeente met wekelijkse diensten in Heerlen en Brunssum.

Het houten gebouwtje dat als kerk dienst deed was inmiddels bouwvallig geworden, zodat er dringend behoefte bestond aan een nieuw kerkgebouw. Eigen middelen had de Gemeente niet, wel schulden en de predikant werd door de Synodale Commissie betaald.

Om fondsen te vergaren werden er allerlei acties gehouden waaronder de “vlaaienactie” onder het motto “u een echte vlaai, zij een echte kerk” de meest bekende werd en landelijk de pers haalde. In totaal werden er meer dan 10.000 vlaaien gebakken en door ds. Allan per motorfiets bezorgd of per post verstuurd. Met de opbrengst werden in 1958 drie autoboxen gebouwd. Via de verkoop van zeep werd het nodige geld bijeen gebracht voor de tweede bouwfase: het zondagschoollokaal naast de kerk dat in de zomer van 1959 klaar kwam. Tijdens de zomermaanden werd het als vakantiehuisje verhuurd.

Zo was dan eindelijk de tijd aangebroken voor de bouw van een eigen kerk. De huuropbrengsten van autoboxen en vakantiehuisje waren voldoende garantie voor het verkrijgen van een hypotheek. Inmiddels was er door de Synode landelijk een inzamelactie georganiseerd voor het bouwen van vijf nieuwe Lutherse kerken, waar Heerlen er één van was. Samen met een lening van de Lutherse Wereld Federatie kwam er zo een basiskapitaal bijeen van zo'n fl. 50.000 en kon de bouw naar een ontwerp van architect Meyer gestart worden. Het interieur met de natuurstenen versieringen, de kansel, doopvont en altaar werden ontworpen door Jan Haalboom. Door het succesvolle gebedel van ds. Allan werd dit aangevuld door vele schenkingen in natura: het lood, de dakbedekking, het sanitair, de ramen, de luidklokken, het altaar, de doopvont en de kansel. De bouw zelf werd nagenoeg uitsluitend uitgevoerd door eigen gemeenteleden. Op 17 september 1961 werd de kerk tijdens een plechtige viering ingewijd.

Maastricht

In de tijd dat de Nederlanden nog volledig katholiek waren en onder Spaans gezag leefden, bestonden er al enkele Lutherse gemeenten. Die werden om politieke redenen getolereerd. Ook na de Reformatie, die in Nederland Calvinistisch georiënteerd was, mochten de Lutherse gemeenten blijven voortbestaan naast de officiële Hervormde Kerk. Wel golden voor hen beperkingen: hun kerken mochten niet op een kerkgebouw lijken d.w.z. geen toren hebben en niet aan de straat liggen. Daarom zijn alle lutherse kerken uit deze periode zo sober, bijna kaal gebouwd.

Zo ook in Maastricht waar voor het eerst melding gemaakt wordt van lutherse protestanten in 1642. Ook hier was het vooral Calvin die vanuit Frankrijk zijn stempel drukte op de verspreiding van het protestantse geloof in deze contreien. Frederik Willem, de jongste zoon van Willem van Oranje had in 1632 de stad veroverd en er een streng gereformeerd bestuur geïnstalleerd. De lutheranen kregen van hen geen enkele godsdienstvrijheid, erger nog, ze werden fel bestreden en vervolgd. Zo mochten zij in het openbaar geen kerkdiensten meer houden en moesten daarvoor uitwijken naar schuilkerkjes. In 1645 werd een lutherse bijeenkomst zelfs overvallen en werden alle voorwerpen en boeken meegenomen.

Vanaf 1646 is er sprake van predikanten die geregeld voorgingen in de gemeente. Door alle tegenwerking en door geldgebrek was het echter moeilijk om in een eigen predikant te voorzien. Johann Daniël Ulmann was de eerste lutherse predikant die regelmatig vanuit Aken in Maastricht kwam preken en twee maal per jaar het avondmaal bediende. De overige diensten waren leesdiensten waarin meestal een Duitse soldaat, Hans Reephun, voorging. Vanaf 1659 kwamen de lutheranen bijeen in een kamer die zij voor 34 gulden per jaar huurden van een hovenier. De zaken werden voor de kleine gemeente wat gunstiger toen koning Lodewijk XIV van Frankrijk de stad in 1673 veroverde. Er kwam een nieuwe verdeling van de kerkgebouwen. De lutheranen kregen de St. Matthiaskerk toegewezen die sinds 1632 in handen van de gereformeerden was geweest. Toen later onder het Franse bewind de protestanten de St. Jan en de St. Matthiaskerk terug moesten geven aan de katholieken, kerkten de Gereformeerden, Walen en lutheranen allen bij toerbeurt in de St. Catharinakerk. De lutheranen van 6 tot 8 uur 's morgens.

Na de ondertekening van de Vrede van Nijmegen in 1678 vertrokken de Fransen weer en werd Maastricht bij de Republiek der '7 Verenigde Nederlanden' gevoegd. Alle protestantse gemeenten kregen hun eigen kerken terug waardoor de lutheranen opnieuw zonder kerkgebouw verder moesten.

Van Waldeck

De situatie verbeterde toen de prins van Oranje, een lutheraan, veldmaarschalk George Frederik, vorst van Waldeck benoemde tot gouverneur van Maastricht. Het lukte van Waldeck op 12 december 1682 bij decreet van de Staten-Generaal officieel de vrijheid van religie en de toestemming tot de bouw van een eigen lutherse kerk te verkrijgen. Bovendien zorgde de vorst in 1681 voor een lutherse predikant, ds. Mitzen uit het Duitse Waldeck.

Dat de vorst van Waldeck toestemming kreeg voor de bouw van de kerk had alles te maken met het feit dat zijn Duitse huurotroepen, die garnizoenen hielden in Maastricht, hoofdzakelijk uit lutheranen bestonden en hij voor hen een kerk nodig had. Zij vormden het leeuwendeel van de gemeente en de kerkenraad bestond voor een groot deel uit hun officieren. De andere gevestigde protestanten bleven hiertegen ageren. Zo probeerde de Nationale Synode van de Duits Gereformeerde Kerk (later Hervormde Kerk), tevergeefs de bouw van een lutherse kerk tegen te houden. Voor 600 rijksdaalders kocht de lutherse gemeente een schuur en een stal aan de Hondstraat. Armlastig als men toen al was ging ds. Mitzen op bedeltocht over de grens in Duitsland. Dit bracht 3000 gulden op en de kerk kon gebouwd worden.

De relatie met het Nederlandse vorstenhuis blijkt uit de oorkonde achter in de kerk, die het bezoek memoreert dat koningin-regentes Emma van Waldeck-Pyrmont en haar dochter koningin Wilhelmina op 22 mei 1895 aan de kerk brachten. "Zij hebben hulde gebracht aan de nagedachtenis van Georg Friedrich, vorst van Waldeck, gouverneur en opperbevelhebber van Maastricht, stichter van het Evangelisch-Luthers kerkgebouw" luidt de tekst.

Op 28 oktober 1684 werd het gebouw -toen nog schuilkerk- in gebruik genomen. Wel hadden de gereformeerden bij de Staten-Generaal weten te bedingen dat er in de kerk niemand begraven mocht worden. Omdat begraven in de kerk dik betaald werd, miste de gemeente hierdoor een rijke bron aan inkomsten. Toch ligt er achter in de kerk één persoon begraven.

Ds. Thamerus uit het Duitse Stolberg komt de eer toe de eerste preek bij de ingebruikname van de kerk gehouden te hebben met als preektekst Psalm 51,20: "Schenk aan Sion weer geluk, dat is toch uw diepste verlangen; bouw Jeruzalems muren weer op".

Aan het einde van de 17de eeuw beleefde de gemeente een zekere bloei. Dit leidde ertoe dat in 1695 voor de organist-schoolmeester een huis naast de kerk werd aangekocht. Deze lutherse school heeft een eeuw lang bestaan.

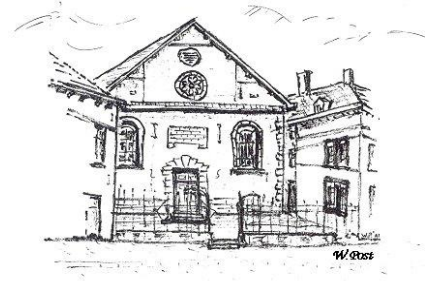
Tot 1846 was de voertaal Duits en werden alle kerkstukken in het Duits of het Nederlands geschreven al naargelang de taal die de schrijver machtig was.

Toen in 1818 het Luthers Kerkgenootschap gesticht werd en er voor het eerst een georganiseerd Synodaal regime werd ingevoerd, hoorde de Gemeente Maastricht daar niet bij. Koning Willem I, die de kerkgenootschappen organiseerde, wilde in het zuiden, in een grotendeels katholieke omgeving, één protestantse kerk die wel naar taal maar niet naar religie onderscheiden was. De

gemeente werd bij koninklijk besluit tot “Protestantse Hoogduitse Gemeente binnen Maastricht” benoemd zonder vermelding van de lutherse geaardheid. Pas in 1842 kwam de gemeente onder het gezag van de Nederlandse Lutherse Synode en sinds 1989 is zij door samenvoeging met de Lutherse Gemeente Heerlen geworden tot de “Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Limburg”. Toen kon, na een vacature van bijna 20 jaar wederom een predikant beroepen worden.

De kerk is gebouwd als een zaalkerk in neoklassieke stijl, in de achtertuin van het huis van ritmeester Birkfeld aan de Hondstraat, voor de prijs van 3100 Maastrichtse guldens. De bouw duurde bijzonder kort: de aanbesteding vond plaats op 24 januari, de eerste-steenlegging op 5 april en de ingebruikname op 28 oktober, alles in hetzelfde jaar 1684. De totaalindruk van de ruimte binnen is bijzonder fraai, de lichtinval creëert een aparte serene sfeer en de akoestiek is voortreffelijk. De sobere buitengevel en het ontbreken van een toren zijn het gevolg van het schuilkerk zijn.

In en aan de kerk hebben in de loop der geschiedenis nogal wat veranderingen plaats gevonden. Zo is rond 1730, na de Franse tijd, het gebrandschilderde raam in de voorwand met de wapens van van Waldeck onder politieke druk verwijderd en in plaats daarvan de huidige kansel aangebracht. De herkomst van deze kansel is onbekend.

In 1800 werd de kerk voorzien van nieuwe ramen die nog steeds de aandacht trekken door het azuurblauwe glas dat er in verwerkt werd. Helaas zijn er van de twaalf oorspronkelijke ramen nog maar vier over. De andere zijn in 1944 bij een granaatinslag gesneuveld.

Van begin 1700 stammen de altaartafel en de balustrade in het liturgisch centrum. Aanvankelijk waren in de kerk banken geplaatst voor de officieren (waarvan één nog bewaard is), voor de onderofficieren en op het balkon voor de manschappen. Ook voor de vrouwen was dit standsverschil doorgevoerd. Het was immers niet gepast dat de vrouw van een officier naast die van een gewone soldaat zou zitten. De kuifbank is later geplaatst. De galerij achter in de kerk dateert uit 1691. Bij de opening van de kerk in 1684 werd een aanvankelijk een tweedehands orgel geplaatst dat al in 1695 werd vervangen door een nieuw en groter orgel. Daarbij werd gebruik gemaakt van regalen van het oudere. Deze oude pijpen functioneren nog steeds. Voor deze installatie is een tweede galerij ingebouwd om de balg met trapwerk onder te brengen. Ook deze installatie is nog steeds (werkend) aanwezig.

Als kunstschat is de kerk in het bezit van een vergulde zilveren schaal en zilveren kan die in 1694, na de dood van Georg Frederik Van Waldeck werden geschonken door Sophia van Saksen uit het huis Waldeck. Zij worden bewaard in de schatkamer van de St. Servaaskerk.

Grotere wijzigingen aan de kerk hebben plaats gevonden in 1930. De straat vóór de kerk werd toen verbreed. Daarvoor werd de middeleeuwse voorbouw afgebroken en kwam de gevel van de kerk in het zicht. Ter vervanging van de sociale ruimten die zich in deze voorbouw bevonden, is een dergelijke ruimte in de kerk zelf gecreëerd, waarvoor de oorspronkelijke herenbanken op één na moesten verdwijnen. De ruimte onder de eerste galerij, waar nu de garderobe en de toiletten liggen, werd dichtgetimmerd tot consistoriekamer. De officierenbank links in de kerk is gespaard gebleven. De laatste grote restauratie aan de binnenzijde van de kerk dateert uit 1996. Het pleisterwerk en het plafond is daarbij grotendeels vernieuwd. Aangezien het gebouw zich uitstekend leent voor het houden van (orgel)concerten en, vanwege de zeer gunstige lichtinval, voor het houden van exposities, werd het gebouw enkele jaren later hiervoor aangepast. Rechts achter in de kerk werd een verbinding gemaakt met het naastgelegen huis waar een consistoriekamer/vergaderkamer werd ingericht. In de trapruimte naar de galerij werd een kleine keukenunit geplaatst en in de consistoriekamer werd een toiletgroep geïnstalleerd. De hardstenen ingangstrap werd vernieuwd en het dak in 2005 gerestaureerd. Deze aanpassingen vergemakkelijkten de exploitatie als cultuurgebouw.

Na 329 jaar zonder onderbreking als kerkgebouw voor de Lutherse Gemeente gediend te hebben werd er op 16 juni 2013 de laatste Lutherse dienst gehouden. Het afnemend aantal leden en de toenemende vergrijzing veroorzaakten een dusdanig tekort aan vrijwilligers en ambtsdragers dat

Beleids- en werkplan Evangelisch-Lutherse Gemeente Zuid-Nederland 2016 - 2020
Versie 2.1-Final

instandhouding van gebouw en erediensten niet meer mogelijk was. Na lang wikken en wegen werd daarom begin 2014 door de heel erg zure appel gebeten en de kerk plus twee aanpalende huizen verkocht aan een particulier, die het kerkgebouw een culturele bestemming wil geven en in de huizen een Bed & Breakfast denkt te beginnen.